

Солодкий В. О., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У статті визначено необхідність ефективного збалансування використання ресурсів екосистем для забезпечення їх сталого розвитку. Вказується, що управлінські рішення, які приймаються на різних рівнях управлінської ієрархії повинні повністю відповідати цілям та потребам як сьогодення так і на перспективу. Охарактеризовано конкретні аспекти та відповідні підходи щодо оптимізації вирішення економічних, екологічних та соціальних проблем у контексті використання ефективних ринкових інструментів, оптимізації заходів державного впливу, а також питань надлишкового споживання і забруднення навколишнього природного середовища та його наслідків. Розглянуто напрямки удосконалення реалізації стратегії стійкості й окреслено економічні та інші механізми і важелі її імплементації.

Ключові слова: стратегія сталого розвитку, соціально-справедлива економіка, ринкові інструменти, управлінська ієрархія, економічні стимули, стандарти, енергетична ефективність.

Перехід до екологічно-етичної та соціально-справедливої економіки невідворотно призведе до зміни структури зайнятості та розподілу доходів, що може мати різноспрямовані наслідки для учасників даного процесу. З одного боку, подальше зростання попиту на екологічну продукцію та послуги, а також, відповідно, на обладнання для їх виробництва та надання призведе до швидкого росту окремих галузей та сфер економічної діяльності. Результатом цього буде збільшення попиту на робочу силу і ріст зайнятості у задіяних до переходу до ефективної екологічно-етичної та соціально-справедливої економіки. Залучені до міжгалузевих зв'язків інші сектори економіки також отримають додаткові економічні стимули для інтенсифікації свого розвитку. Розподіл додаткових доходів, які можуть бути отримані від економічного зростання в результаті переходу до моделі сталого розвитку, забезпечить ріст споживання та обсягів інвестування. Результатом цього стане подальше зростання зайнятості, ріст доходів та покращення умов життєдіяльності громадян. З іншого боку, окремі галузі, продукція яких буде замінена більш екологічно та

економічно ефективною, відчують значно меншу потребу у робочій силі, що потребуватиме розробки ефективних схем забезпечення працівників, які будуть вивільнятися, новими робочими місцями у секторах економіки, які швидко розвиваються.

Крім того, невідворотні глобальні зміни в енергетичному секторі, які пов'язані з поступовим переходом до використання все більших обсягів відновлюваної енергії, замість використання запасів вуглеводнів, які швидко вичерпуються, матимуть суттєвий позитивний вплив не тільки на рівень зайнятості та доходів населення у задіяних у відповідних виробництвах секторах, але й у соціальній сфері, в тому числі охороні здоров'я, освіті та ін. У зв'язку з переходом до екологічно-етичної та соціально-справедливої економіки, значних змін у структурі зайнятості зазнають такі потужні сфери економіки як сільське господарство, енергетика, будівництво, переробка відходів, транспорт, матеріаломістке виробництво, лісове господарство, рибальство, тобто сектори, у яких в глобальному масштабі задіяна приблизно половина робочої сили [1].

Тому важливим є вивчення сутності трансформаційних процесів у головних сферах глобальної економіки для розробки заходів забезпечення формування екологічно-етичної та соціально-справедливої економіки у контексті гарантування системного сталого розвитку як окремих сфер економічної діяльності так і тісно пов'язаної та інтегрованої світової економіки в цілому. Причому, хоча і з врахуванням індивідуальних особливостей окремих країн, відповідні рекомендації повинні мати спільні об'єднуючі характеристики, а їх реалізація повинна здійснюватися не тільки в межах і під керівництвом уряді країн-учасників глобального партнерства, а й із залученням існуючих та створенням нових міжнародних організацій та об'єднань.

Природні, економічні та соціальні явища сучасності стають все більш пов'язані зі шляхами та способом розвитку суспільства. Більше того, перспективи розвитку визначаються не тільки рівнем фінансового благополуччя, а й ефективним врахуванням екологічних чинників при вирішенні питань гармонійного поступу у всіх напрямках життєдіяльності та життєзабезпечення людини.

У даному контексті, питання збалансованого розвитку активно досліджуються багатьма науковцями як в Україні, так і за кордоном. Різноманітні аспекти забезпечення сталого соціально-економічного розвитку глибоко розкриті у працях таких відомих вчених як Галушкіна Т., Нідхем М., Сміт Ч., Хвесик М., Яцик А. та ін.

Разом з тим, в умовах посилення глобалізаційних процесів,

проблеми забезпечення стійкості економічних та природних систем набувають першочергової ваги. Тому питання збалансованого та ефективного розвитку національної та глобальної економік потребує подальшого вивчення.

У даній статті автором, в контексті забезпечення збалансованого економічного, екологічного та соціального розвитку, досліджуються аспекти використання природних ресурсів, їх відновлення та(або) пошуку субститутів й інших, у тому числі технічних, технологічних і виробничих альтернатив.

Цілями роботи є виокремлення шляхів та необхідних умов економічного зростання та соціального поступу при збереженні рівноважності розвитку та природного різноманіття, а також розгляд впливу антропогенного чинника у контексті швидких трансформацій глобальної економіки.

У сучасній глобальній економіці екологічні та соціальні проблеми нерозривно пов'язані між собою. Економічне зростання, створення робочих місць і доходи населення залежать від наявності природних ресурсів і ефективних екологічних систем. Тому, діяльність продуктивних сил має спрямовуватися не лише на задоволення сьогоденних економічних та інших проблем, але й на відновлення і підвищення стійкості соціально-екологічних систем.

Очевидним є те, що екосистеми, біорізноманіття та природні ресурси є основою розвитку народного господарства, суспільства та окремого громадянина. Однак, це не завжди враховується при прийнятті управлінських рішень різного рівня. І це в умовах, коли зникнення біологічних видів відбувається в різних випадках до тисячі разів швидше ніж природними темпами [2].

Тому сталість суспільного поступу повинна визначатися «здатністю забезпечувати сучасні потреби, долучаючись вже сьогодні до вирішення питань забезпечення наступними поколіннями своїх» [3].

Значною мірою, екологічні, а згодом і економічні проблеми виникають у зв'язку з проблемами у функціонуванні ринкового механізму, або внаслідок недостатнього врахування споживачами і виробниками довгострокових і негативних наслідків своїх дій.

Способами заохочення збалансованого використання природних ресурсів та навколишнього природного середовища в Україні є податкові важелі та регуляторні підходи як на мікро- так і на макро-рівні, що можуть впливати як прямо на економіко-екологічне середовище так і ринок робочої сили та ін.

Варто зазначити, що у ринковій економіці, лише усвідомлення того, що виключно ринкові інструменти, такі як податки і торгівля квотами на викиди, не є достатніми для вирішення проблем забез-

печення сталого розвитку, призводить до необхідності застосування адміністративних чинників впливу. Рівень і способи його застосування значною мірою визначаються як специфікою конкретної галузі так і країнами й особливостями їх розвитку.

Наприклад, регулювання у вигляді введення в дію нових будівельних стандартів у контексті спорудження енергоефективних будівель, є чинником, що лише стимулює як ефективний розвиток галузі й економіки в цілому та позитивно впливає на стійкість екосистеми, в контексті зменшення енергетичних втрат. Необхідні для збалансування екологічних, соціальних та економічних складових розвитку кроки як на державному так і на локальному рівні, в свою чергу, можуть бути здійснені лише в умовах комплексних структурних змін та швидкого технічного і технологічного розвитку.

Тому, у кожному конкретному випадку потребує розв'язання питання, щодо оптимізації питомої ваги державних і приватних підприємств, сфер економіки, науково-дослідницьких центрів та ін., що забезпечать оптимальне поєднання зацікавленості, соціальної свідомості та виробничої результативності у вирішенні складних завдань, що постають у сучасному глобалізованому світі в умовах все зростаючої дефіцитності та низької альтернативності ресурсів. Вважаємо, що така робота має ініціюватися урядовими рішеннями, які можуть встановлювати пільгові податкові ставки, впроваджувати ефективні системи щодо дотримання прав інтелектуальної власності та створювати особливі умови для інвестицій, що сприяють екологічно та економічно ефективному розвитку.

Держава також може надавати пряму фінансову підтримку для приватних досліджень та проектів з питань сталого розвитку, а також розширювати базу державних досліджень у цьому напрямку.

Очевидно, що ключову роль в основних сферах розвитку економіки, у контексті забезпечення стійкого розвитку повинні відігравати великі державні підприємства. Такий підхід забезпечить використання стійких виробничих процесів і на рівні менш потужних державних та приватних виробників товарів та послуг. Використання екологічно ефективних підходів передбачає не лише економію енергетичних ресурсів, але й використання маловідходних, низьковуглецевих екологічно чистих технологій, що дозволить зменшити вплив підприємств на навколишнє середовище.

В умовах, коли вартість ресурсів дедалі частіше стає головною складовою виробничих витрат, поліпшення екологічної ефективності та продуктивності виробництва створює можливості для підвищення конкурентних переваг, рентабельності, стимулює створення нових

робочих місць. Тобто, підвищення екологічної ефективності підприємств не лише сприятиме підвищенню продуктивності й енергетичної безпеки як виробників так і галузей економіки й цілих країн, але й стане головною складовою боротьби з бідністю в країнах, які розвиваються.

Ринкові інструменти, зокрема податки, торгівельні квоти та ін., у разі ефективного застосування, стимулюють впровадження сучасних виробничих підходів, а отже й економіко-екологічну та соціальну ефективність виробників. Існуючі субсидії, у випадку, якщо вони не сприяють сталому розвитку підприємства чи галузі, повинні або ліквідуватися або їх механізм – удосконалюватися. Важливим є те, що дієвий механізм регулювання ринковими важелями повинен постійно розвиватися.

Необхідним чинником забезпечення стійкого розвитку є підвищення суспільної свідомості, а отже й обізнаності в питаннях економіко-екологічних аспектів розвитку виробничих систем. Підприємства, які випускають екологічно чисту продукцію з використанням сучасних технологічних процесів й обладнання, повинні відповідно маркувати й позиціонувати свою продукцію. Причому, продукції, яка виготовлена у відповідності до сучасних вимог, повинна надаватися перевага, за всіх інших рівних вимог, при організації систем державних закупівель.

Створення мережі центрів сертифікації й стандартизації, що будуть створювати умови та допомагати виробникам продукції та надавачам послуг досягти необхідних стандартів, має стати ще одним пріоритетом, особливо в країнах, що розвиваються. Для цього має бути розроблена та впроваджена дієва нормативна база, сформована як на законодавчому так і на урядовому рівні.

Таким чином, з використанням ринкових та регуляторних механізмів, має бути створена система, у якій створення екологічно сприятливих виробництв з одного боку заохочується у фіскальному аспекті, а з іншого – фінансується за рахунок інвестицій у розвиток екологічно чистих та економічно вигідних товарів і послуг.

Дедалі важливішу роль у створенні передумов збалансованого розвитку соціально-економічних та екологічних систем повинні відігравати малі та середні підприємства. У переважній більшості країн, на таких підприємствах працюють близько 70 відсотків всіх зайнятих у виробничій сфері та секторі послуг. Відповідно, споживаючи значну частину виробничих ресурсів, вони є головним джерелом інновацій та забезпечують створення нових робочих місць. Тобто, успіх малого та середнього бізнесу буде значною мірою визначати успішність переходу до новітньої економіки, особливо у аспекті розподілу доходів

та зайнятості.

Завданням держави, в умовах, коли такі підприємства, як правило, мають обмежений доступ до інформації, фінансових, технічних та інших ресурсів, у порівнянні з великими фірмами та корпораціями, а їх створення і розвиток значною мірою залежить від інформаційної бази, ринкових коливань та відкритості ринків, є усунення економічних та адміністративних бар'єрів та, хоча б на початкових етапах, створення доступу малим і середнім підприємствам до необхідних для їх розвитку ресурсів та ринків.

Дослідження свідчать, що, наприклад, крупні підприємства у країнах Європи мають більше можливостей для успішного вирішення питань сталого розвитку. З іншого боку, менші підприємства, у даному аспекті стикаються зі значними труднощами. У багатьох випадках, проблеми виникають у зв'язку зі зростанням вартості енергоносіїв та необхідних для забезпечення виробничого процесу природних ресурсів, неможливістю повного та вчасного фінансування удосконалення технологічних процесів та дотримання необхідних в умовах збалансованого розвитку екологічних та технічних стандартів. Це ставить відповідні підприємства у невигідні умови, що може сповільнювати їх розвиток, зменшувати зайнятість та негативно впливати на ефективність суспільно-економічного поступу.

Крім того, необхідним є підвищення якості знань та вмінь керівників таких підприємств. Підвищення управлінської кваліфікації керівної ланки та безпосередніх виконавців робіт, дозволить розширити можливості та розвивати альтернативні варіанти бізнесу економіки сталого розвитку.

Разом з тим, не дивлячись на певні труднощі розвитку та функціонування, малі та середні підприємства повинні бути перетворені в підприємства сталого розвитку, про що говориться в прийнятій ухвалі Міжнародної організації праці ще у 2007 році.

Важливою складовою досягнення збалансованості у розвитку є перехід до споживання у контексті досягнення економіко-екологічної стійкості. Важливою є зміна споживчої поведінки населення, особливо у розвинених країнах світу. Обмеження надлишкового або зумовленого традиціями чи особливостями суспільства споживання як продуктів харчування так і споживчих товарів, особливо тих, виробництво яких не пов'язане із впровадженням так званих «зелених» (тобто екологічно та економічно збалансованих) підходів та виробничих процесів, може досягатися як через цінову політику так й іншими обмежувальними чи стимулюючими заходами.

Зміна будівельних норм чи вимог до споживання пального тра-

нспортом, також з часом призводить до зміни підходів і традицій споживання. Економіко-правова освіта та виховання почуття соціально-економічної відповідальності населення здатні забезпечити зростання кількості екологічно свідомих виробників, що зможуть задовольнити зростаючий платоспроможний попит на відповідні товари та послуги.

Впровадження дієвих «природоохоронних» податків є ще одним чинником запобігання подальшому погіршенню навколишнього природного середовища і умов проживання в глобальному та локальному масштабах. Оподаткування викидів вуглекислого газу в атмосферу, обмежує кількість викидів, зменшення яких має прямим наслідком підвищення темпів економічного зростання, а отже зменшення кількості незайнятих та зростання доходів.

Очевидно, що додаткове податкове навантаження, навіть екологічно обґрунтоване, може призвести до ускладнень в поточній роботі конкретного підприємства, що, наприклад, здійснює понаднормативні викиди в атмосферу забруднюючих речовин. З іншого боку, позитивний ефект, який буде досягатися при зменшенні забруднень, в тому числі і у довгостроковій перспективі, як правило, є більш суттєвим.

Оподаткування забруднення навколишнього середовища, зі спрямуванням відповідних ресурсів втому числі і на підвищення кваліфікації працюючих та удосконалення соціального захисту, є ефективним і при зменшенні інших податків, що стимулює зайнятість та ріст продуктивності праці в умовах зменшення затрат на одиницю продукції.

Розрахунки свідчать, що у випадку впровадження екологічного податку в розмірі 1% від ВВП у 2012 році, паралельно зі зниженням податків на робочу силу на таку ж величину, продуктивність праці у 2020 році зростає на 1,5 відсотка, а до 2050 року – на 5%. Очевидним є те, що стимулювання зайнятості призводить до зростання обсягів виробництва та покращення інвестиційного клімату, який, у свою чергу, знову ж таки забезпечує удосконалення технологій та зростання показників виробітку.

Збалансування сьогоднішніх витрат з майбутніми вигодами в контексті сталого розвитку є наразі основним завданням ефективною екологічної та економічної політики як в Україні, так і в інших країнах світу. Оптимальним є впровадження дієвого економічного механізму, що забезпечить вигоди для навколишнього природного середовища, економіки та суспільного поступу.

Прискорена реалізація кроків щодо забезпечення ефективного впровадження стратегії сталого розвитку в Україні стане вагомим чинником інтенсифікації економічних та соціальних реформ, підвищення рівня доходів громадян та вирішення питань побудови соціально-

льно-спрямованої економіки, що в свою чергу сприятиме не лише збереженню, а й зростанню природного потенціалу держави.

1. Working towards sustainable development: opportunities for decent work and social inclusion in a green economy. *International Labour Office*. Geneva : ILO, 2012, XXI, 185 p. 2. Rockstrom, J. et al. 2009. *A safe operating space for humanity, in Nature*. Vol. 461, pp. 472–475 (24 September). 3. Needham, M. T. (2011). A Psychological Approach to a Thriving Resilient Community. *International Journal of Business, Humanities and Technology*. Vol. 1 no. 3. NY, USA : CPI. 3.

REFERENCES:

1. Working towards sustainable development: opportunities for decent work and social inclusion in a green economy. *International Labour Office*. Geneva : ILO, 2012, XXI, 185 p. 2. Rockstrom, J. et al. 2009. *A safe operating space for humanity, in Nature*. Vol. 461, pp. 472–475 (24 September). 3. Needham, M. T. (2011). A Psychological Approach to a Thriving Resilient Community. *International Journal of Business, Humanities and Technology*. Vol. 1 no. 3. NY, USA : CPI. 3.

Solodkyi V. O., Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor
(National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

PECULIARITIES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGY IMPLEMENTATION IN UKRAINE

The article identifies the need to effectively balance the use of ecosystem resources to ensure their sustainable development. The importance of studying the essence of transformation processes in the main spheres of the global economy to develop measures to ensure the formation of an environmentally-ethical and socially-equitable economy in the context of ensuring the systematic sustainable development of both individual spheres of economic activity and a closely related and integrated world economy as a whole is substantiated. It is stated that management decisions taken at different levels of the administrative hierarchy should be fully consistent with the goals and needs of both today and the future, and ways of promoting a balanced use of environmental resources in Ukraine are tax leverages and regulatory measurers both at the micro-, and macro level, which can affect directly the economic and ecological issues as well as the labor market. The author argues that a necessary factor in ensuring sustainable development is to raise public awareness in economic and environmental aspects of the development of production systems. The article states that the task of the state, in the conditions where small and medium-sized

enterprises, as a rule, have limited access to information, financial, technical and other resources, compared with large firms and corporations, and their creation and development depends largely on information base, market fluctuations and openness of markets, is the elimination of economic and administrative barriers and, at least in the initial stages, giving small and medium-sized enterprises access to the resources and markets necessary for their development. Specific aspects and appropriate approaches to optimize economic, environmental and social problems in the context of the use of effective market instruments, optimization of state influence, and issues of excess consumption and environmental pollution and its consequences are characterized. The directions of improvement of the implementation of the sustainability strategy are considered and the economic and other mechanisms and levers of its implementation are outlined.

Keywords: sustainable development strategy, socially just economy, market instruments, managerial hierarchy, economic incentives, standards, energy efficiency.

Солодкий В. А., к.э.н., доцент (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ СТРАТЕГИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В УКРАИНЕ

В статье определена необходимость эффективного сбалансирования использования ресурсов экосистем для обеспечения их устойчивого развития. Указывается, что управленческие решения, которые принимаются на разных уровнях управленческой иерархии должны полностью соответствовать целям и потребностям как нынешнего времени, так и на перспективу. Охарактеризованы конкретные аспекты и соответствующие подходы к оптимизации решения экономических, экологических и социальных проблем в контексте использования эффективных рыночных инструментов, оптимизации мер государственного воздействия, а также вопросов избыточного потребления и загрязнения окружающей природной среды и его последствий. Рассмотрены направления совершенствования реализации стратегии устойчивости и обозначены экономические и другие механизмы и рычаги ее осуществления.

Ключевые слова: стратегия устойчивого развития, социально-справедливая экономика, рыночные инструменты, управленческая иерархия, экономические стимулы, стандарты, энергетическая эффективность.